GARANT BANK MIJOZLARI UCHUN QO‘LLANMA

Valyuta operatsiyalari, import, eksport va valyuta nazorati
O‘zbekiston Respublikasining qonunchiligi asosida

1. Valyuta nazorati haqida nimalarni bilish kerak?

Valyuta nazorati — O‘zbekiston Respublikasida valyuta operatsiyalarini amalga oshirishda qonunchilik talablariga rioya etilishini nazorat qilish tizimidir. Xorijiy hamkorlar bilan ishlaydigan korxonalar uchun bu tizim tashqi savdo shartnomalarini va invoyslarni rasmiylashtirish, to‘lovlarni amalga oshirish, shartnoma majburiyatlarining bajarilishini hisobga olish hamda pul mablag‘larining o‘z vaqtida kelib tushishini nazorat qilishni qamrab oladi.

Asosiy talablar quyidagi hujjatlar bilan tartibga solinadi:

- O‘zbekiston Respublikasining «Valyutani tartibga solish to‘g‘risida»gi Qonuni;
- 2020-yil 31-avgustda 3281-son bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan Valyuta operatsiyalarini amalga oshirish qoidalari;
- O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 14-maydagi 283-son qarori bilan tasdiqlangan tashqi savdo operatsiyalari monitoringi va nazorati to‘g‘risidagi nizom.

Valyuta operatsiyalarini amalga oshirishda bank taqdim etilgan hujjatlar va ma’lumotlarni o‘z vakolatlari hamda qonunchilikda belgilangan talablar doirasida tekshiradi. Mijoz esa taqdim etilgan ma’lumotlarning haqqoniyligi, shartnoma majburiyatlarining bajarilishi va qonunchilik talablariga rioya etilishi uchun javobgar hisoblanadi.

2. Tashqi iqtisodiy faoliyatni nimadan boshlash kerak?

Xalqaro to‘lovni amalga oshirishdan oldin quyidagi bosqichlardan o‘tish tavsiya etiladi:

1. Bankda milliy va/yoki xorijiy valyutadagi zarur hisobvaraqlarni ochish.
2. Tashqi savdo shartnomasini yoki qonunchilikda tegishli operatsiya uchun ruxsat etilgan hollarda invoysni tayyorlash.
3. Shartnomada bitimning barcha zarur shartlari va bank rekvizitlari to‘g‘ri ko‘rsatilganligini tekshirish.
4. Qonunchilikda belgilangan hollarda elektron raqamli imzodan foydalangan holda E-kontrakt tashqi savdo operatsiyalari axborot tizimiga shartnoma, invoys va tegishli hujjatlar haqidagi ma’lumotlarni kiritish.
5. Operatsiyani amalga oshirish uchun Garant bankka tegishli ariza va zarur hujjatlarni taqdim etish.
6. To‘lovdan keyin shartnoma majburiyatlarining bajarilishini nazorat qilish: tovar yetkazib berilishi, xizmatlar ko‘rsatilishi, eksport tushumi kelib tushishi yoki avans qaytarilishi.

E-kontrakt tizimida ishlash va tashqi savdo operatsiyalarini monitoring qilish tartibi Vazirlar Mahkamasining 283-son qarori bilan tasdiqlangan nizom va uning amaldagi tahriri asosida belgilanadi.

3. Tashqi savdo shartnomasiga qo‘yiladigan minimal talablar

283-son qaror bilan tasdiqlangan nizomga muvofiq, tashqi savdo shartnomasida qonunchilikda belgilangan ma’lumotlar aks ettirilishi kerak. Shartnomani imzolashdan oldin quyidagilarni tekshiring.

Shartnoma bo‘limi	**Ko‘rsatilishi lozim bo‘lgan ma’lumotlar**
Kirish qismi	Shartnoma raqami, tuzilgan joyi va sanasi, tomonlarning to‘liq nomlari, imzolovchilar va ularning vakolatlari
Shartnoma predmeti	Tovar, ish yoki xizmat nomi, tavsifi, assortimenti, miqdori va sifati
Tovar tavsifi	Turi, modeli, markasi, navi, tegishli standartlar, zarur hollarda TIF TN kodi va ro‘yxatdan o‘tkazish hujjatlari
Yetkazib berish shartlari	Qo‘llaniladigan Incoterms sharti va aniq yetkazib berish joyi
Bajarish muddatlari	Tovar yetkazib berish, ishlarni bajarish yoki xizmatlarni ko‘rsatish muddatlari
Narx va shartnoma summasi	Birlik narxi va shartnomaning umumiy qiymati, agar uni shartnoma tuzish vaqtida aniqlash mumkin bo‘lsa
To‘lov shartlari	To‘lov valyutasi, shakli, tartibi va muddati; to‘lov valyutasi shartnoma valyutasidan farq qilsa, qayta hisoblash kursi va uni belgilash manbasi
Tovar kelib chiqishi	Tovarning kelib chiqqan mamlakati, ishlab chiqaruvchi, ishlar bajariladigan yoki xizmatlar ko‘rsatiladigan joy
Tomonlarning javobgarligi	Majburiyatlarni bajarmaslik yoki lozim darajada bajarmaslik uchun javobgarlik shartlari
Rekvizitlar	Tomonlarning manzillari, pochta, bank va yuk jo‘natish rekvizitlari
Alohida shartlar	Bitim turiga tegishli qo‘shimcha talablar, jumladan barter bitimlari uchun maxsus shartlar

Montaj, ishga tushirish, xodimlarni o‘qitish, royalti yoki boshqa xizmatlarni o‘z ichiga olgan uskunalar yetkazib berish shartnomalarida tegishli summalar qonunchilik talab qilgan hollarda shartnoma yoki spetsifikatsiyada alohida ko‘rsatilishi kerak.

Shartnoma xorijiy tilda tuzilgan bo‘lsa, nizomda nazarda tutilgan davlat tiliga tarjima qilish va tarjimani belgilangan tartibda tasdiqlash talablariga rioya etish zarur.

Amaliy tavsiya: shartnomani imzolashdan oldin tovarni kim yetkazib berishi, invoysni kim rasmiylashtirishi, mablag‘ kimga o‘tkazilishi va tushum qaysi hisobvaraqqa kelib tushishini xorijiy hamkor bilan aniqlashtiring. Agar shartnoma

taraflari, to‘lovchi, tovar oluvchi va yetkazib beruvchi turli shaxslar bo‘lsa, bu holat tegishli hujjatlarda to‘g‘ri aks ettirilishi kerak.

4. Faqat invoys asosida operatsiya o‘tkazish mumkinmi?

283-son qaror bilan tasdiqlangan nizomning 6-bandida nazarda tutilgan hollarda import va eksport operatsiyalarini alohida tashqi savdo shartnomasi tuzmasdan, invoys asosida amalga oshirishga ruxsat etiladi.

Bunda qonunchilikda belgilangan istisnolarni hamda ma’lumotlarni E-kontrakt tizimiga kiritish talablarini hisobga olish lozim. Ayrim operatsiyalar uchun maxsus qoidalar amal qiladi. Shu sababli to‘lovni faqat invoys asosida amalga oshirish mumkinligini oldindan bank bilan aniqlashtirish tavsiya etiladi.

Invoysda bitim taraflarini, tovar yoki xizmat predmetini, miqdori va qiymatini, yetkazib berish shartlarini hamda operatsiya uchun zarur boshqa rekvizitlarni aniqlash imkonini beradigan ma’lumotlar bo‘lishi kerak.

5. Garant bankka valyuta operatsiyasi uchun ariza qanday topshiriladi?

Ariza operatsiyaning xususiyati va amaldagi qonunchilik talablariga muvofiq rasmiylashtirilishi kerak. 3281-son bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan qoidalar valyuta operatsiyalarini amalga oshirish tartibini, 283-son qaror esa tashqi savdo shartnomalari va invoyslar monitoringi tartibini belgilaydi.

Mijoz uchun tavsiya etiladigan harakatlar ketma-ketligi:

- to‘lov topshiriqnomasi yoki tegishli arizani tayyorlash;
- oluvchining nomi, bank rekvizitlari, valyuta va summani ko‘rsatish;
- to‘lov maqsadi va operatsiya asosini belgilash;
- shartnoma yoki invoysni hamda operatsiya uchun zarur qo‘shimcha hujjatlarni taqdim etish;
- to‘lov summasining shartnoma shartlari va E-kontraktdagi amaldagi ma’lumotlarga muvofiqligini tekshirish;
- import uchun to‘lovni amalga oshirish maqsadida xorijiy valyuta sotib olinayotgan bo‘lsa, konvertatsiya arizasi va talab etiladigan hujjatlarni taqdim etish;
- bank qo‘shimcha hujjatlar yoki tushuntirishlar so‘raganida ularni taqdim etish.

Bank operatsiyani amalga oshirishdan oldin E-kontraktda aks ettirilgan ma’lumotlarning hujjatlar va mijoz taqdim etgan ma’lumotlarga muvofiqligini tekshiradi. Belgilangan hollarda aniqlangan tafovutlar bartaraf etilmaguncha to‘lovni amalga oshirish imkoni bo‘lmasligi mumkin.

Eslatma: hujjatlar tarkibi, ariza berish usuli, qo‘shimcha kelishuvlar zarurati va operatsiyani bajarish imkoniyati operatsiya turi, amaldagi qoidalar hamda bankning ichki tartiblariga bog‘liq. Barcha valyuta operatsiyalari uchun yagona hujjatlar ro‘yxati mavjud deb hisoblamaslik kerak.

6. Shartnoma shartlari o‘zgarganda nima qilish kerak?

Agar shartnoma imzolangandan keyin tomonlar narx, to‘lov valyutasi, muddatlar, bitim predmeti, yetkazib berish shartlari yoki boshqa muhim shartlarni o‘zgartirsa:

1. Belgilangan tartibda qo‘shimcha kelishuv rasmiylashtiring.
2. E-kontrakt tizimiga tegishli o‘zgartirishlarni kiriting.
3. O‘zgarishlarning avvalgi to‘lovlar, qolgan majburiyatlar summasi va bojxona hujjatlariga ta’sirini tekshiring.
4. Keyingi operatsiyani amalga oshirishdan oldin bankka yangilangan hujjatlarni taqdim eting, agar bu talab etilsa.

283-son qaror bilan tasdiqlangan nizomning 5-bandida shartnomaga kiritilgan o‘zgartirishlarni qo‘shimcha kelishuv bilan rasmiylashtirish va axborot tizimiga tegishli ma’lumotlarni kiritish tartibi nazarda tutilgan. Ayrim o‘zgartirishlar uchun qo‘shimcha talablar va muddatlar qo‘llanilishi mumkin.

Agar shartnoma shartlarini o‘zgartirish qo‘shimcha kelishuvni rasmiylashtirish va tizimdagi ma’lumotlarni yangilashni talab qilsa, faqat xorijiy hamkor bilan elektron yozishmalarga tayanish yetarli bo‘lmasligi mumkin.

7. Import shartnomasi bajarilishini qanday nazorat qilish kerak?

Import qiluvchi korxona har bir shartnoma bo‘yicha quyidagilarni nazorat qilishi lozim:

- to‘langan avans sanasi va summasi;
- tovar yetkazib berish yoki xizmat ko‘rsatish muddati;
- haqiqatda yetkazib berilgan tovarlarning miqdori va qiymati;
- zarur hollarda bojxona hujjatlarining mavjudligi;
- bajarilgan ishlar yoki ko‘rsatilgan xizmatlar dalolatnomalarining rasmiylashtirilishi;
- yetkazib berish amalga oshmagan va mablag‘ni qaytarish majburiyati yuzaga kelgan hollarda foydalanilmagan avansning qaytarilishi;
- shartnoma bo‘yicha qolgan majburiyatlar va muddati o‘tgan debitorlik qarzdorligi mavjudligi.

Agar yetkazib beruvchi majburiyatlarini belgilangan muddatda bajarmasa, mijoz bank bilan o‘z vaqtida bog‘lanishi, tasdiqlovchi hujjatlarni olishi va vaziyatni hal qilish choralarini ko‘rishi lozim.

8. Eksport tushumini qanday nazorat qilish kerak?

Eksport qiluvchi korxona har bir shartnoma bo‘yicha alohida nazorat yuritishi tavsiya etiladi:

- eksport sanasi va to‘lov muddatini qayd etish;
- amalda kelib tushgan valyuta tushumini nazorat qilish;
- tushumlarni shartnoma, invoys va jo‘natish hujjatlari bilan solishtirish;
- bajarilgan ishlar va ko‘rsatilgan xizmatlar bo‘yicha dalolatnomalarni rasmiylashtirish va E-kontraktga belgilangan muddatlarda kiritish;
- to‘lanmagan summa qoldig‘ini nazorat qilish;
- to‘lov kechikkanida xaridordan kechikish sabablari to‘g‘risida hujjatli tasdiq olish va qarzdorlikni tartibga solish choralarini ko‘rish.

Bajarilgan ishlar yoki ko‘rsatilgan xizmatlar haqidagi ma’lumotlar 283-son qaror bilan tasdiqlangan nizomning amaldagi tahririda belgilangan muddatlarda E-kontrakt tizimiga kiritilishi kerak. Tegishli dalolatnomalar bo‘yicha ularni tuzilgan oydan keyingi oyning 20-sanasidan kechiktirmay kiritish talabi nazarda tutilgan.

9. Muddati o‘tgan debitorlik qarzdorligi va javobgarlik

Tashqi savdo operatsiyalari bo‘yicha muddati o‘tgan debitorlik qarzdorligi xorijiy hamkorning tovar yetkazib berish, xizmat ko‘rsatish, to‘lovni amalga oshirish yoki pul mablag‘larini qaytarish majburiyatlari belgilangan muddatda bajarilmaganida yuzaga keladi.

Bunday qarzdorlik paydo bo‘lganda:

1. Kechikish sababi va qarzdorlik yuzaga kelgan sanani aniqlang.
2. Hamkordan majburiyatlarning bajarilish holatini tasdiqlovchi hujjatlarni so‘rang.
3. Mablag‘larni qaytarish, yetkazib berishni yakunlash, nizoni hal qilish yoki shartnomada belgilangan choralarni qo‘llash imkoniyatlarini ko‘rib chiqing.
4. Xizmat ko‘rsatuvchi bankka vaziyat haqida xabar bering va zarur hujjatlarni taqdim eting.
5. Majburiyatlarning keyingi bajarilishini va qonunchilik talablariga rioya etilishini nazorat qiling.

Tashqi savdo operatsiyalari bo‘yicha belgilangan talablarning buzilishi O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq javobgarlikka sabab bo‘lishi mumkin. Jumladan, 283-son qaror bilan tasdiqlangan nizomning 6-bandida ayrim operatsiyalarni rasmiylashtirish va axborot tizimida aks ettirish talablariga rioya qilmaslik uchun javobgarlik nazarda tutilgan.

Moliyaviy sanksiyaning miqdori va qo‘llash asosini faqat qarzdorlik mavjudligidan kelib chiqib belgilash mumkin emas. Huquqbuzarlik turi, tegishli norma, operatsiya holatlari va qonunchilikda nazarda tutilgan istisnolar hisobga olinishi lozim.

10. To‘lovlar kechikishining oldini olish

Ariza topshirishdan oldin quyidagilarni tekshiring:

- tomonlarning nomlari va rekvizitlari shartnoma hamda to‘lov hujjatlariga mos keladimi;
- to‘lov summasi va valyutasi bitim shartlariga mosmi;
- E-kontraktdagi ma’lumotlar dolzarbmi;
- zarur invoyslar, spetsifikatsiyalar, dalolatnomalar, bojxona va boshqa tasdiqlovchi hujjatlar mavjudmi;
- operatsiyaning iqtisodiy mazmuni va to‘lov maqsadi aniqmi;
- xorijiy kontragent, oluvchi bank yoki to‘lov yo‘nalishi o‘zgarmaganmi;
- operatsiyaga ta’sir qilishi mumkin bo‘lgan tartibga solinmagan qarzdorlik mavjudmi.

Bank qo‘shimcha tushuntirish yoki hujjatlarni so‘rashi mumkin. Bu holat o‘z-o‘zidan mijoz qonunbuzarlikka yo‘l qo‘yganini anglatmaydi, biroq zarur tekshiruvlar yakunlanmaguncha operatsiya kechiktirilishi mumkin.

11. Normativ-huquqiy baza

Valyuta va tashqi savdo operatsiyalarida quyidagi hujjatlarni hisobga olish lozim:

1. O‘zbekiston Respublikasining «Valyutani tartibga solish to‘g‘risida»gi Qonuni — LexUZ rasmiy matni.
2. 2020-yil 31-avgustda 3281-son bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan Valyuta operatsiyalarini amalga oshirish qoidalari — LexUZ rasmiy matni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 14-maydagi 283-son qarori — LexUZ rasmiy matni.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 2-sentabrdagi PF-5177-son «Valyuta siyosatini liberallashtirish bo‘yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi Farmoni — amaldagi o‘zgartirish va qo‘shimchalarni hisobga olgan holda.
5. Muayyan tashqi savdo operatsiyasiga tegishli bojxona, soliq va javobgarlik masalalarini tartibga soluvchi boshqa normativ-huquqiy hujjatlar.

Rasmiy huquqiy baza: LexUZ — O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi.

Garant bank tavsiya qiladi: valyuta operatsiyalarini oldindan rejalashtiring, to‘lovni yuborishdan oldin hujjatlarni tekshiring va qarzdorlikni tartibga solishni shartnoma muddatlari tugaguniga qadar kechiktirmang.